

in de bijschriften van de prenten, dat aanvulling, verduidelijking en/of vertaling kan gebruiken. (Wie weet bijvoorbeeld dat het woord *strena* op pagina 121 ‘Nieuwjaarswens’ betekent?) Intussen mogen we de schrijfster dankbaar zijn, voor wat ze wél biedt: een verkenning van tot nu toe welhaast onontgonnen gebied. Het is een boek niet alleen om te lezen, maar vooral om aandachtig te bekijken.

Ton H.M. van Schaik

Ramakers, B. A. M., *Op de Hollandse Parnas. De Vlaardingse rederijkerswedstrijd van 1616* (Zwolle: Waanders, 2006, 228 blz., ISBN 90 400 8171 9).

Dit kloeke, rijk geïllustreerde en fraai vormgegeven boek is een van de talrijke resultaten (dissertaties en andere boeken, congressen, een cd met muziek van rederijkers et cetera) die het cultuurhistorische onderzoek naar de rederijkerij inmiddels heeft opgeleverd. Initiërende en drijvende kracht achter deze productiviteit was het eind jaren negentig gestarte Vlaams-Nederlandse samenwerkingsproject *Rederijkers. Conformisten en rebellen. Literatuur, cultuur en stedelijke netwerken (1400-1650)* onder leiding van Hilde de Ridder-Symoens en Marijke Spies. Onder diezelfde titel verscheen in 2003 ter afsluiting van dit project een multidisciplinaire congresbundel. Bart Ramakers, destijds de samensteller en eindredacteur van die bundel, heeft nu met *Op de Hollandse Parnas* opnieuw een boekwerk gerealiseerd waaraan vertegenwoordigers uit diverse letterendisiplines hebben bijgedragen.

Het onderwerp van dit boek is een Hollandse rederijkerswedstrijd die in de zomer van 1616 te Vlaardingen plaats vond. Vijftien kamers namen eraan deel en alleen al de gekostumeerde intocht van de deelnemers op de eerste dag zal er wel toe bijgedragen hebben dat een tijdgenoot dit festival als een der ‘memorableste’ heeft gekwalificeerd. Er is dan ook het nodige van en over bewaard gebleven. Van de intocht resteert een unieke visuele bron: een ruim twee meter lang geschilderd paneel dat de intrede van de Dordtse rederijkerskamer, De Fonteynisten, representeert. Voorts is er een negental van de geschilderde blazoenen overgeleverd die de organiserende kamer in Vlaardingen, De Akerboom, kreeg aangeboden (tegenwoordig fungeren ze als wandversiering van het Vlaardingse stadhuis). En *last but not least* is er de schriftelijke neerslag van de wedstrijd bijdragen (zinnespelen, refrainen, liederen en zogeheten kniedichten – gedichten die ter plekke ‘op de knie’ geschreven dienden te worden), in 1617 te Amsterdam gepubliceerd onder de titel *Vlaerdings Redenrijck-bergh, met middelen beplant, die noodigh sijn ’t gemeen en voorderlick het landt* (een facsimile is te bezichtigen via de DBNL: http://www.dbnl.org/tekst/_vla008vlae01_01/index.htm).

Dit is de bron waar *Op de Hollandse Parnas* vooral de aandacht op vestigt. Vijf hoofdstukken zijn er aan gewijd, daarnaast komen het paneel en de blazoenen elk in een bijdrage aan bod en ook de institutionele kanten van de

deelnemende kamers en materiële cultuur van de rederijkers krijgen aandacht. Van *Vlaerdings Redenrijck-bergh* komen de muzikale kanten aan de orde (zoals de liederen en de gezongen gedeelten in de zinnespelen), de houtsnede op het titelblad en de diverse boekhistorische aspecten (drukker, typografie, bewaard gebleven exemplaren van de bundel, et cetera). Het accent ligt evenwel op zowel de literaire plaatsing als de ideologische inhoud van de Vlaardingse bundel.

Literatuurhistorici die de geleerde, classicistische poëzie van toenmalige dichters als Hooft, Heinsius en Scriverius als maatstaf willen aanhouden en dan constateren dat de in Vlaardingingen verzamelde rederijkers voor hen onder deden omdat zij qua classicistische vernieuwing achter bleven, worden gecorrigeerd. In poëticaal opzicht geven de rederijkers namelijk blijk van een eigen, zelfbewust streven naar inclusiviteit, zowel bij de beoefening van poëzie (studieuze ambachtelijkheid kon gemis aan talent compenseren en ontbrekende kennis aanvullen) als wat doelgroep van hun dichtkunst betreft (ze diende voor een breed publiek toegankelijk te zijn). Voor hun toneelpraktijk impliceerde dit bijvoorbeeld dat er op het Vlaardingse festival naast het allegorische zinnespel, dat domineerde vanuit de overtuiging dat deze bekende en vertrouwde vorm nu eenmaal het beste de publieke functie van de dichtkunst kon waarmaken, wel degelijk ook plaats was voor enkele meer moderne, classicistisch opgezette spelen.

Inzake de ideologie van de wedstrijd bijdragen wordt herhaaldelijk betoogd dat deze in het licht van de toenmalige actualiteit – beheerst door de Bestandstwisten – gericht waren op consensus. Anders gezegd, de deelnemende kamers zouden er niet op uit zijn geweest om met uitgesproken stellingnames de religieuze en de in 1616/1617 inmiddels ook al wel gepolitiseerde tegenstellingen aan te wakkeren. Gegeven het risico van protesten door predikanten bij de lokale overheid – wat de doorgang van het festival in gevaar kon brengen – lijkt het inderdaad aannemelijk dat de deelnemers zich qua ideologische opiniëring op de vlakte zullen hebben gehouden. Maar streefden zij daarmee ook naar consensus? Met name de toneelstukken, die een antwoord moesten geven op de wedstrijdvraag ‘Wat middel dat best dient ghenomen byder handt //Die ’t Gemeen nodigst is, en vorderlijkst voor ’t Landt?’, krijgen in dit licht de nodige aandacht. En dan blijkt consensus toch een wat problematisch concept te zijn. Immers, juist in het toneelstuk dat de eerste prijs kreeg toegekend, zijn de idealen van eendracht en vrede met onmiskenbare sympathie voor Maurits en de contraremonstranten ingevuld. Het personage ‘Goe Regeerder’ – een ‘Prins’ achter wie een goede verstaander gemakkelijk stadhouder Maurits kon vermoeden – figureert hierin als de met zwaard bewapende, krachtige bedwinger van binnenlandse onrust. Bij hem vergeleken steekt ‘Lang-rocx’ (een smalende toespeling op Oldenbarnevelt) slapjes af. ‘Goe Regeerder’ is bovendien de rechterhand van ‘Hoghe Overheyte’ ofwel de Staten Generaal die een synode bijeen wil roepen om theologen ‘neerstigh’ onderzoek te laten doen naar de heersende dwaling *in religiosis*.

Marijke Meijer Drees

Langeveld-Kleijn, A., Stok, J. C., Veenendaal-Barth, J. W., *Particuliere notulen van de vergaderingen der Staten van Holland 1620-1640 door N. Stellingwerff en S. Schot, VII, mei 1634 - augustus 1636* (Rijks geschiedkundige publicatiën. Grote serie 252; Den Haag: Instituut voor Nederlandse Geschiedenis, 2005, x + 1016 blz., €84,-, ISBN 90 5216 148 8).

Het belang van deze bronnenuitgave is nauwelijks te overschatten, zoals de vorige delen hebben duidelijk gemaakt. Deel VII bevat de bewaard gebleven notulen van de bijeenkomsten van de Staten van Holland van mei 1634 tot augustus 1636. Evenals de voorgaande jaren werden de deliberaties beheerst door het probleem van de financiering van de oorlogvoering tegen het Spaanse Rijk, hoewel de druk geringer was dan in de jaren 1621-1632. Het gebrek aan evenwicht tussen de inkomsten en uitgaven hing als een molensteen om de hals van de Hollandse leeuw. Gedurig klaagden de solliciteurs-militair, de admiraliteitscolleges, met name de admiraliteit van de Maze, en de Westindische Compagnie over ernstige betalingsachterstanden. De voorbereiding van veldtochten, de versterking van fortificaties, de konvooiering van koopvaardij- en vissersschepen en de bestrijding van de Duinkerker kapers lieten daarom veel te wensen over. Bovendien bleven de landgewesten onwillig hun deel van de generaliteitssubsidies voor het zeewezen op te brengen. Alle dreigementen van Holland vanwege de desastreuze situatie van de admiraliteiten de subsidies te zullen betalen uit de Hollandse quote voor de strijd te land haalden niets uit, omdat Holland een papieren tijger bleek te zijn. Er circuleerden wel verontrustende (te royale) schattingen over het aantal schepen dat de Duinkerker kapers sinds 1621 hadden genomen – in 1634 meer dan 2.000 en in 1636 4.000 (127, 726) –, maar deze gaven geen aanleiding de tanden te laten zien. Steeds stelden Frederik Hendrik, de kleine provincies en sommige leden van de Staten van Holland, waaronder Rotterdam, voor een Compagnie van Assurantie op te richten, doch Amsterdam en het Noorderkwartier wezen een volledige privatisering van het konvooiwezen van de hand. Alle smeebeden en voorstellen van de Gecommitteerde Raden om als alternatief de accijnzen te verhogen en te vermeerderen en de wijdvertakte fraude bij de belastinginning aan te pakken liepen echter dood op de onoverwinnelijke weerstand van de belanghebbende steden. Uit arren moede drong het dagelijks bestuur daarom eindeloos aan op het uitschrijven van nieuwe leningen, waarvoor de leden ook vrijwel niet te porren waren.

Holland maakt in de jaren 1634-1636 een machteloze en lamgeslagen indruk. Frederik Hendrik handelde met secrete besognes en deputaties te velde alle belangrijke zaken af en hield de Staten van Holland overal buiten. Adriaan Pauw werd als diplomatiek onderhandelaar naar Parijs weggerukt en mocht pas terugkeren toen zijn termijn als raadpensionaris was afgelopen. De religieuze en politieke spanningen die de Staten van Holland zolang in hun greep hadden gehouden behoorden tot het verleden. Het contraremonstrants vuur laaide pas op als de naam van Hugo de Groot viel. Het hete hangijzer van een vrede of bestand met het Spaanse Rijk en een verbond met Frankrijk